

УДК. 582.728.4:630*(477 – 25)

**БІОЕКОЛОГІЧНІ ТА МОРФОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ОМЕЛИ
АВСТРІЙСЬКОЇ (*VISCUM AVSTRIACUM* W.) ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЇЇ
В ЛІСОПАРКОВИХ ГОПОДАРСТВАХ МІСТА КИЄВА**

А.В.Циліурик, доктор біологічних наук, І.М. Урдяков, аспірант

Наведено біолого-екологічні та морфологічні властивості омели австрійської, а також розповсюдженість її в стиглих та перестійних насадженнях лісопаркових господарств міста Києва. Встановлено її біолого-морфологічні властивості – довжину і ширину листової пластинки і ягід, які утворюються на міжвузлях

Ключові слова: *соснові лісові ценози, омела австрійська, розповсюдженість*

Нині наше місто щільним кільцем оточують приміські ліси загальною площею 31112 га, які підпорядковані Київському об'єднанню зеленого будівництва та експлуатації зелених насаджень міста «Київзеленбуд» і утримуються трьома лісопарковими господарствами: Дарницьким, Конча-Заспівським та Святошинським. Основу київських лісових біоценозів складають соснові лісостани, які виконують важливі соціально-екологічні та природоохоронні функції.

Сучасне ведення лісового господарства України базується на принципах раціонального і безперервного використання лісових ресурсів. Головною метою є поліпшення якісного складу лісостанів, їх захисних властивостей, підвищення їх продуктивності та збереження лісового фонду.

Великою перешкодою для досягнення цієї мети є збудники паразитарних інфекцій лісових деревних порід [1, 4]. Інфекційні хвороби, які призводять до відмирання або сильного послаблення деревних порід у насадженнях, сприяють появі вторинних патологічних станів, у результаті яких розвивається подальший процес всихання дерев на великих площах. Для боротьби із

***Науковий керівник – доктор біологічних наук, професор А.В. Циліурик**

збудниками хвороб у нашій країні проводяться профілактичні заходи, які потребують великих затрат часу і витрат коштів.

Але, якщо інфекційні хвороби деревних порід певною мірою вивчені, то про вищі квіткові напівпаразити – зокрема омелу австрійську, яку ще називають сосною (*Viscum austriacum* W.), відомо дуже мало. Ця інфекція, почала поширюватись у насадженнях лісопаркових господарствах.

Метою дослідження було вивчення розповсюдження, біологічних та морфологічних властивостей омели австрійської (*Viscum austriacum* W.).
Матеріали та методика дослідження. Для визначення динаміки поширення омели соснової, особливостей її впливу на соснові насадження у 2009 році в характерних місцях ураження насаджень *Viscum austriacum* проводились рекогносцирувальні обстеження на території ЛПГ „Конча-Заспа” (лісництва „Конча-Заспа”, „Голосіївське” та „Дачне”), „Дарницьке” (лісництва „Броварське”, „Білодібровне”, „Дніпровське”, „Микульське” та „Дарницьке”) та „Святошинське” (лісництва „Пуща-Водиця”, „Київське”, „Святошинське” та „Межигірське). Предметом дослідження були насадження сосни звичайної - вогнища розвитку омели австрійської. Розповсюдження і морфологічні особливості омели вивчали за загальноприйнятими методиками.

Результати досліджень. Омела австрійська належить до порядку санталових (*Santalales*), родини омелових (*Viscaceae*). У цій родині 11 родів і 510 видів. Омелові розповсюджені, головним чином, у тропіках та субтропіках і тільки окремі види заходять далеко на північ, прикладом є омела австрійська.

Омела австрійська - це жовтувато зелений кущик, 30-100 см у діаметрі. Гілки циліндричні, мають дихотомічне розгалуження, в міжвузлях крихкі. Вона росте і розвивається на гілках сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.) і лише зрідка на стовбурі. Листя м'ясисте, супротивно розташоване, сидяче або майже сидяче, подовжене або еліптичне, до верху загнуте, тупувате з 5-6 слабо вираженими жилками, 20-70мм завдовжки і 5-15мм завширшки. Плід - ягодоподібний, білий, коротко-овальний, довжиною 5-9мм, шириною 5-10мм з трохи

вдавленою верхівкою, однонасінний. Ягоди прикріплені у міжвузлях поодиноці, по дві та іноді - по три. Насіння еліптичної форми, зеленувате з опуклими широкими боками та з одним зародком.

Відомо, що за останні роки в лісових масивах зеленої зони м. Києва поодинокі з'явилась омела австрійська (*V. austriacum*.)

За даними останнього лісовпорядкування відомо, що на території ЛПГ „Конча-Заспа” значну площу займають стиглі та перестійні насадження. На основі матеріалів останнього лісовпорядкування була складена зведена відомість стиглих та перестійних соснових насаджень, уражених омелою сосною. Метою нашого обстеження було вивчити загальний фітопатологічний стан соснових насаджень і визначити місця поширення омели австрійської.

При обстеженні, проведенному в ЛПГ „Конча-Заспа”, виявили осередки поширення *V. Austriacum* у кв. 26 (вид. 13, 15); кв. 29 (вид. 1, 6, 15); кв. 30, (вид. 2, 4, 7, 13, 16); в кв. 33 (вид 1); кв.34 (вид. 8, 9, 30, 32, 33, 34); кв. 38 (8, 9, 43, 45, 46); кв.41 (вид. 11); кв. 42 (вид. 12). Велику кількість омели австрійської знайдено в кв. 30, 2-му виділі. Лісівничо-таксаційна характеристика його така: склад – 10 С; площа – 22 га; вік – 150 років; висота – 26 м; діаметр – 48 см; клас бонітету – 3; повнота – 0,4; запас деревини: на 1 га – 190 куб.м; на виділі – 4,18 тис куб.м.. Селекційна оцінка: мінусове насадження, пошкоджене хворобами лісу (соснова та коренева губка).

Фітопатологічні обстеження в лісництві „Дачне”, на наявність осередків ураження омелою австрійською дали такі результати: кв. 56 (вид. 20); кв. 57 (вид. 13, 15); кв. 59 (вид. 26, 27); кв. 60 (вид. 20, 22); кв. 63 (вид. 6, 9, 14, 17, 21, 22); кв. 65 (вид. 1); кв.67 (вид. 12, 14, 15, 21, 24, 35); кв. 69 (вид. 39, 40); кв. 73 (вид. 54, 55, 72, 73, 78); кв. 75 (вид. 11, 13); кв. 76 (вид. 1, 2, 10, 12, 13, 14); кв. 80 (вид. 17); кв. 81 (вид. 3, 6, 12, 14).

Лісівничо-таксаційна характеристика одного з виділів лісництва „Дачне”: квартал 76; виділ 12; склад – 10 С; площа – 10,9 га; вік – 160 років; висота – 26 м; діаметр – 48 см; клас бонітету – 2; повнота – 0,5.

Слід зауважити, що в Голосіївському лісництві осередків її поширення не виявлено. Це пояснюється незначною кількістю стиглих та перестійних соснових насаджень.

Загальний відсоток розповсюдження омели австрійської за кварталами в ЛПГ «Конча-Заспа» в 2009 році становив 18,2 % всіх насаджень, тоді як відсоток уражених дерев на 2011 рік становив 21,7 %.

Отже омела австрійська продовжує поширюватися по видовому складу ЛПГ «Конча-Заспа».

Під час обстежень у Дарницькому лісопарковому господарстві осередків поширення омели австрійської не знайдено.

Обстеження Святошинського ЛПГ, дало такі результати: у лісництві «Пуща-Водиця» омела австрійська траплялася поодинокі у кв. 114 виділах 7 та 13, а також у кварталі 115, виділі 1.

Лісівничо-таксаційна характеристика одного з виділів лісництва «Пуща-Водиця» така: кв.114; вид.13; склад - 10Сз+Дз; площа – 1.8 га; вік – 130 років; висота -30 м; діаметр - 44см.; клас бонітету – 1.

У Межигірському лісництві, омела австрійська була виявлена в кв. 77; виділі 1 та 5, а також у кв. 99; виділі 1 та 5.

Лісівничо-таксаційна характеристика одного з виділів Межигірського лісництва: кв. 77; виділ 1; склад – 10 Сз; площа – 11 га; вік – 140 років; висота - 26 м; діаметр – 36 см; клас бонітету – 3.

У Святошинському лісництві, омела австрійська була знайдена в кв. 55; виділ 6; кв. 56 виділ 1; та кв.67 виділ 1.

Лісівничо-таксаційна характеристика одного з виділів Святошинського лісництва: кв.55 виділ 6; склад – 10 Сз+Дз; площа – 15 га; вік – 160 років; висота -27 м; діаметр – 44 см.; клас бонітету – 2.

У Київському лісництві осередків поширення омели австрійської не знайдено. При оцінці морфологічних особливостей вимірювали довжину листової пластинки: довжину і ширину, а також розміри ягід. При вимірюванні 120 екземплярів, встановлено такі біолого-морфологічні

властивості: довжина листкової пластинки становила 20-70 мм та ширина – 5 - 15 мм; довжина міжвузля – 3-8 см; кількість ягід на міжвузлі, утворених в останній рік вегетаційного періоду – 1-3 штуки, довжиною 5-9 мм та шириною 5-10 мм.

Висновки

Встановлено, що за останні роки в лісових масивах зеленої зони м. Києва з'явилась омела австрійська (*V. austriacum*). Поки що її поширення не носить масового характеру в насадженнях лісопаркових господарств міста Києва, зокрема в стиглих та перестійних насадженнях.

Для омели австрійської характерні такі біолого-морфологічні властивості: листкова пластинка має довжину 20-70 мм, ширину – 5-15 мм; довжину міжвузля – 3-8 см; кількість ягід на міжвузлях, утворених в останній рік вегетаційного періоду – 1-3 штуки, довжина їх коливається від 5 до 9 мм, ширина від 5 до 10 мм.

Список літератури

1. Лікарські рослини та їх застосування / [М.С Харченко, А.М. Карамішев, В.І. Сила, Л.Й. Володарський] // «Здоров'я», 1981. – С. 231.
2. Семенкова И.Г. Фитопатология: учебник для студентов вузов / И.Г. Семенкова, Э.С. Соколова – М.: Издательский центр „Академия”, 2003. – С. 89.
3. Цилюрик А.В. Лісова фітопатологія / А.В. Цилюрик, С.В. Шевченко. К.: КВШ, 2008. – С. 464.
4. Шевченко С.В. Лісова фітопатологія / С.В. Шевченко – Львів, видавництво Львівського лісотехнічного інституту, 1978. – С. 318.

Биологические и морфологические свойства омелы австрийской (*Viscum austriacum* W.) и распространённость её в лесопарковых хозяйствах города Киева

Цилюрик А.В., Урдяков И.М.

Приведены биоэкологические и морфологические свойства омелы австрийской; а также распространённость её в спелых и перестойных лесопарковых хозяйствах города Киева

Ключевые слова: сосновые лесные ценозы, омела австрийская, распространённость.

The bioecological and morphological characteristics of mistletoe austrian (*Viscum avstriacum* W.) and its spreading throughout the Kyiv urban forests have been explored and its distribution in forestry departments

A. Tsylyuryk, I. Urdyakov

*The bioecological and morphological characteristics of *Viscum avstriacum* W. and its spreading throughout the Kyiv urban forests have been explored.*

Keywords: pine-wood cenosis, *Viscum avstriacum* W., spreading.